

285 **soused** (ČJA 5, 35, ČJA 5, 72a) — *mapa s. 405*

1 M **sousedə**

2 Mapa registruje maximální rozsah zachování párových znělých souhlásek stojících na konci slova před pauzou. Tento jev je představen na slově *soused*, zahrnuje však znělou výslovnost zachycenou při terénním výzkumu i v případech dalších (např. *sníh*, *pohřeb*, *dub*, *klid*, včetně ustálených srovnávacích spojení typu *sladký jako med*).

Protože se jedná o jev kdysi důsledný, pravidelný, byl zařazen do PRO. Stojí však za pozornost, že výzkum pro ČJA zachytil jeho výskyt na daleko rozsáhlejší území.

Zatímco v mluvených útvarech našeho národního jazyka došlo na konci slova před pauzou k neutralizaci párových znělých souhlásek v jejich neznělé protějšky [*souset*, *sních*], uchovává se místy – jako výrazný nářeční jev – výslovnost koncových znělých souhlásek v případech *soused*, *sníh*, *med* apod. Tento způsob výslovnosti doprovází obvykle průvodní vokál (samohláskový zvuk, který se někdy přepisuje jako ə).

Doklady na změnu znělých souhlásek v neznělé na konci slova před pauzou se objevují koncem 14. a na počátku 15. století.

3 Podoby se znělou koncovou souhláskou vytvářejí rozsáhlý areál v svč. nářečích s přesahem do oblastí střč. (až do Posázaví), na jv. zasahují přes severní část přechod. nářečí čes.-mor. až na sev. Brněnsko. Zapsány byly i na Zábřežsku a Litovelsku, ojediněle pak na jv. okraji nářečí vm. a na Doudlebsku.

Ve všech případech se jedná o nářeční archaickou výslovnost, která byla zachycena vedle koncových souhlásek běžně vyslovovaných nezněle.

4 —

5 *sousedə* Po 1

Bá

Asimilace

Asimilací (spodobou) znělosti rozumíme změnu znělé souhlásky v neznělou a naopak. Objevuje se ve staré češtině kolem roku 1300, její podstatou je vzájemné přejímání distinktivních rysů v určitých skupeních souhlásek. Asimilace znělosti je buď regresivní, zpětná – na první konsonant skupiny zpětně působí hláska po něm následující [*na zhledanou*], nebo progresivní, postupná – znělost určuje první konsonant ve skupině [*na shledanou*]. V pozici před pauzou se většinou vyslovuje souhláska neznělá.

Protože v českých vesnicích v cizině bylo obtížné zaznamenat vždy sledované předložkové spojení, uvádíme v 5. oddíle některých komentářů i jiná spojení obdobného typu.

Regresivní asimilace

Při výzkumu byla asimilace znělosti zjišťována v několika případech:

I. Asimilace předložkových spojení

Zkoumaly se výsledky asimilace po předložkách *s*, *v*, *k* ve spojení se slovy začínajícími souhláskami *v*, *h*, *s* (*s vodou*, *s holí*, *k holiči*; včetně spojení s vokalizovanou předložkou *se sestrou*), souhláskou jedinečnou (*k matce*) nebo samohláskou (*s autem*, *v autě*).

II. Asimilace na rozhraní slov

Mapována je asimilace znělosti mezi souhláskami na mezislovním předělu před jedinečnou souhláskou (*už mám*, *kus masa*), před párovou souhláskou (*už vím*) a před samohláskou (*pes a kočka*).

III. Asimilace ve skupení s + znělá souhl.

Na mapě jsou zachyceny také výsledky asimilace znělosti ve skupení *sh* ve slovech jako *shnít*, *shora*, *shoret* a *na shledanou*. Při výzkumu se sledovala rovněž asimilace ve skupení *sm* u položek *abychom* (2459) a *jsme* (2475).

Asimilované podoby *abyzme* a *zme* jsou typické pro část nářečí střm. a vm. a pro ostravický nář. úsek. Jejich územní rozložení zde neprezentujeme, k nim viz ČJA 4, 423 (nesli) *bychom*.